

Routekaart voor de Rijndelta

De routekaart voor trekvisserij laat duidelijk zien wat er is bereikt en welke uitdagingen er nog liggen. Deze kaart is te downloaden via: http://www.helpdeskwater.nl/publish/pages/32295/routekaart_vismigratie_rijnwest.pdf

TEKST

Niels Brevé, Sportvisserij Nederland
 Marcel Bommelé, Rijkswaterstaat Zee en Delta
 Peter Philipsen, Nature at Work
 Steven Visser, Visser Waterbeheer
 Otto Cox, Wijzer adviesbureau

ILLUSTRATIES

Blikonderwater, Digital Nature, Rijkswaterstaat
 en RBO Rijn-West

Herstel van vismigratie is een belangrijke opgave voor de waterbeheerders in het stroomgebied Rijn-West. Sinds 2013 is er sprake van een gezamenlijke aanpak die zijn vruchten afwerpt. Dankzij deze aanpak blijkt het mogelijk om op efficiënte en kosteneffectieve wijze de leefomgeving van vissen in dit stroomgebied sterk te verbeteren.

Het gebied Rijn-West ligt in de driehoek Den Helder, Rotterdam en Arnhem en telt acht waterschappen, vier provincies en vijf regionale organisatieonderdelen van Rijkswaterstaat. In een routekaart voor vismigratie hebben de waterbeheerders de belangrijkste routes voor trekvis in beeld gebracht. De kaart laat zowel zien wat er op het gebied van migratieherstel is bereikt als wat er in de toekomst nog moet gebeuren. Het resultaat mag er zijn. In de afgelopen jaren zijn er bijvoorbeeld 137 vispassages aangelegd. Daarnaast is er

bijna 400 kilometer aan natuurvriendelijke oevers gerealiseerd en zagen diverse vispaaiplaatsen het licht.

Routekaart voor trekvis

Ondanks al het goede werk van de waterbeheerders ontbrak het decennia lang aan een goed overzicht en een integrale aanpak. Vissen houden zich namelijk niet aan grenzen van beheergebieden. Ze zwemmen van het ene naar het andere gebied. Toch waren de vismigratie-maatregelen van waterbe-

heerders voornamelijk gericht op knelpunten binnen het eigen gebied. Daar kwam voor Rijn-West in 2013 verandering in toen het Regionaal Bestuurlijk Overleg besloot een gezamenlijk vismigratieproject te starten. Peter Philipsen van Nature at Work werd gevraagd dit project te coördineren. Dit heeft geresulteerd in een routekaart voor vismigratie die wordt gedragen door alle waterbeheerders, een unieke aanpak. Doel van de routekaart-aanpak is het effectiever omgaan met de middelen voor

Detail Routekaart: Indeling in snellwegen, provinciale en lokale wegen voor trekvis en de TOP30 prioritaire knelpunten, veelal op de Rijk regio-overgangen.

Ook minder voorkomende vissoorten als de sneep profiteren van de routekaart.

vismigratie- en habitatmaatregelen en het leveren van inzicht in het veelomvattende werk aan herstel van vismigratie. In plaats van vismigratieknelpunten individueel op te lossen, zijn eerst de belangrijkste vismigratieroutes in kaart gebracht en pas daarna zijn de knelpunten langs die routes geprioriteerd in een Top 30. De routekaart laat een robuust wegennet voor trekvis zien en is voor de herkenbaarheid opgebouwd uit 'snellwegen, provinciale wegen en lokale wegen'.

Snellwegen

De ecologische 'snellwegen' voor vismigratie zijn de hoofdroutes van trekvis naar paai- en opgroei gebieden in het stroomgebied van de Rijn. Dit zijn de rijkswateren waarbij een vrije doorgang wordt gegarandeerd en die onderling worden verbonden tot een 'snellwegennet'.

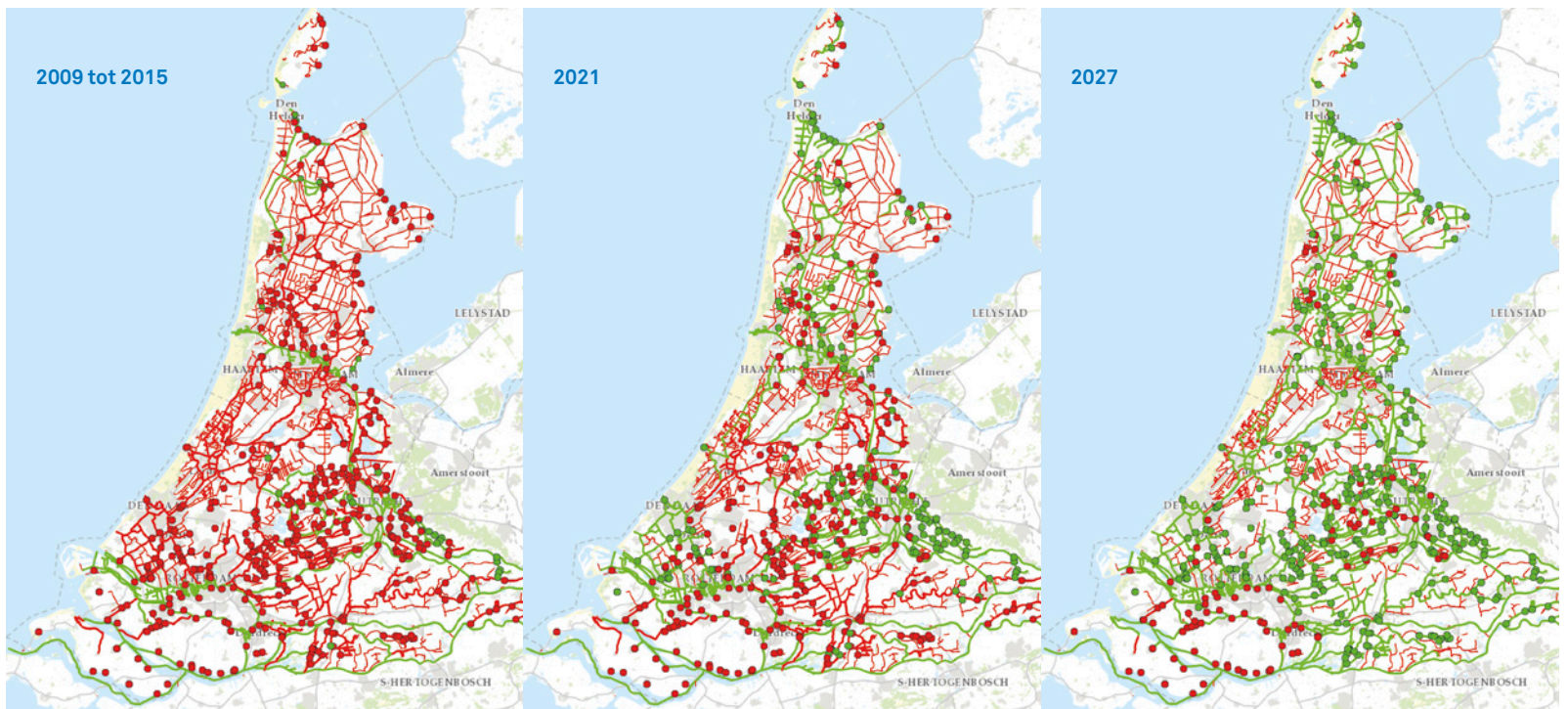
Provinciale wegen

Dit zijn de grote regionale wateren (zoals rivieren, boezemwateren of grote kanalen) die veelal door waterschappen worden

beheerd. Via zogenaamde rijk-regio-vispassages worden deze aangetakt op het snelwegennet om het leefgebied van trekvis als aal en driedoornige stekelbaars te vergroten. Deze open verbindingen zijn niet alleen belangrijk voor trekvis, maar voor alle vissen. Zelfs voor vissen die van stilstaand water houden. Ook hun larven en juvenielen kunnen zich via deze open verbindingen beter over Nederland verspreiden (genetische uitwisseling). In de Rijndelta zijn de watersystemen vaak niet-natuurlijk en afgesloten van elkaar (versnipperd). De leefgebieden van vissen (habitats) moeten daarom actief aan elkaar worden gekoppeld.

Lokale wegen

Het verbinden van 'lokale wegen' (de wateren van polder of achterland) met provinciale wegen is van belang om het areaal aan geschikte habitat verder uit te breiden. Bijvoorbeeld door de aanleg van natuurvriendelijke oevers. De open verbindingen zorgen ervoor dat vissen niet opgesloten raken in sloten of de polder. ➤

In zes jaar tijd zijn veel migratiebelemmeringen aangepakt. Het KRW-einddoel voor 2027 is ambitieus: een gezond en evenwichtig watersysteem dat onderling goed verbonden is voor vismigratie.

De stekelbaars is een van de vissen die profiteert van de herstelmaatregelen in het stroomgebied Rijn- West.

Kenmerkende trekvis

Kenmerkende trekvis van de Rijndelta zijn soorten als driedoornige stekelbaars en aal. Voor deze vissen heeft de Rijndelta een bijzonder leefgebied-functie. Het is belangrijk dat ze vanaf de zee snel toegang kunnen krijgen tot het zoete water van de polder of andersom. De driedoornige stekelbaars bijvoorbeeld groeit op in zee, maar plant zich voort in zoet water. De afgelopen decennia liep het aantal sterk terug, maar de laatste jaren gaat het weer wat beter. Zo komen in Midden-Delfland weer regelmatig lepelaars langs om even wat stekelbaarsjes mee te pikken. De glasaal daarentegen legt veel grotere

afstanden af vanaf de Sargassozee naar onze kust, soms wel 6.000 kilometer. De ironie van het verhaal is dat soms al 99% van de reis is afgelegd, maar dat de aal dan op het laatst op een migratiebarrière stuit en daardoor de levenscyclus niet kan volbrengen. Of andersom, dat een schieraal uit de polder wil om de lange afstand naar de Sargassozee te beginnen maar dat niet kan omdat hij gevangen zit. Daarom wordt er hard gewerkt om deze knelpunten op te lossen. Voldoende Rijks-regio-vispassages en vrije migratieroutes naar geschikt habitat zijn daarbij cruciaal.

Prioriteren

De routekaart benadering heeft de Rijn-West-waterbeheerders geholpen tijdens de eerste KRW-periode om vismigratiemaatregelen te prioriteren langs de belangrijkste routes. De bereikbaarheid van geschikte habitats is daardoor de laatste jaren aanzienlijk toegenomen. Door te kijken welke knelpunten opgelost zijn in de tijd kan iets gezegd worden over: 1) wat er gerealiseerd is voor trekvis met betrekking tot de bereikbaarheid in de eerste KRW-periode van 2009 tot 2015; 2) wat de ambitie is voor

de tweede KRW-periode tot aan 2021 én 3) welke restopgave daarna overblijft tot aan 2027. Deze progressie in bereikbaarheid van geschikte habitats voor trekvis in Rijn-West is weergegeven in zogenaamde bereikbaarheidskaarten. In opdracht van Rijkswaterstaat heeft Nature at Work de bereikbaarheidskaarten gecombineerd tot een nieuwe routekaart voor Vismigratie en -Habitat in de Rijndelta. Voor Rijn-West zijn ook al de aangelegde vishabitats in beeld gebracht zoals natuurvriendelijke oevers en paaiplassen. En hier stopt het niet,

vismigratie gaat natuurlijk verder dan de grens van Rijn-West. Daarom is dit jaar de kaart verder uitgebreid met de belangrijkste migratieroutes in Rijn-Oost. Deze routekaart kan ook dienen als kapstok voor een integrale aanpak voor waterkwaliteit (KRW) en natte natuur (N2000, Natuurnetwerk en Habitatrichtlijn) voor Rijk en regio, bijvoorbeeld binnen het nieuwe project Life IP Deltanatuur van het ministerie van EZ waar Vismigratie Rijn-West onderdeel van uitmaakt.

GIS Routekaart VIS

Binnenkort komt er nog een routekaart voor trekvis bij. De 'Routekaart voor Vismigratie en -Habitat in de Rijndelta' wordt momenteel uitgewerkt in een online Geografisch Informatiesysteem (GIS). Samen met de waterbeheerders en het Informatiehuis Water wordt informatie toegevoegd over leefgebieden, paaiplaatsen en diverse KRW-monitoringsgegevens over vismigratie en visstand. De GIS-Routekaart Vis zal dienen als communicatiemiddel tussen waterbeheerders, maar ook als hulpmiddel bij de watersysteemanalyse en de doelbepaling

voor de KRW waar nu aan wordt gewerkt. De doelbepaling legt de aandacht nog meer op de ecologie van het watersysteem. Het GIS wordt opgebouwd volgens de systematiek van de Ecologische Sleutelfactoren (ESF's) van de STOWA:

http://watermozaiek.stowa.nl/Sleutelfactoren/Ecologische_sleutelfactoren_voor_stilstaande_wateren.aspx

Dat betekent voor vis dat het herstelwerk voor de Kaderrichtlijn Water zich niet alleen richt op vispassages, natuurvriendelijke oevers, paaiplaatsen, habitatgeschiktheid

(zoals ondergedoken watervegetatie) maar dat ook wordt gewerkt aan goed doorzicht en nutriëntenbelasting van water en bodem. Al deze factoren moeten in orde zijn om een geschikte vishabitat te ontwikkelen. Het is immers weinig effectief om natuurvriendelijke oevers aan te leggen in gebieden waar de waterkwaliteit een goede ontwikkeling van vishabitat blijvend in de weg staat. Kortom, de waterbeheerders van Rijn-West maken zeer serieus werk van herstel van de leefgebieden voor trekvissen en nu met de eerste uitbreiding naar Rijn-Oost is het helder: goed voorbeeld doet volgen. ■

Succesverhaal online

Van zo'n twintig successen voor vismigratie zijn de verhalen online te bekijken. Onderstaande link opent een pdf met de interactieve routekaart voor Vismigratie en -Habitat in de Rijndelta:

<http://www.helpdeskwater.nl/onderwerpen/wetgeving-beleid/kaderrichtlijn-water/uitvoering-nationaal/rijn-west/@43151/routekaart/>

Een pakkend voorbeeld van een succesverhaal is het habitatherstel van de Beneden-Linge en de opening van de vispassage bij Zoelen. Waterschap Rivierenland heeft de afgelopen jaren veel geïnvesteerd in habitatherstel langs het riviersysteem van de Beneden-Linge. Hier heeft het waterschap, samen met Staatsbosbeheer en de provincies Zuid-Holland en Gelderland op maar liefst elf locaties gewerkt aan de aanleg van natuurvriendelijke oevers en paaiplaatsen. Het gehele

project volgt de historisch meanderende rivierbedding. Op 19 oktober 2016 openden Waterschap Rivierenland en Rijkswaterstaat een 130 meter lange vispassage bij Zoelen die de Linge verbindt met het Amsterdam-Rijnkanaal. Via deze rijksregio-verbinding zwemmen vissen voortaan van het Amsterdam-Rijnkanaal naar de Linge en weer terug. In twee weken tijd werden zestien verschillende vissoorten gemonitord. Er zwommen via de vispassage meer dan 30.000 vissen de Linge op. Heemraad Mathieu Gremmen van Waterschap Rivierenland: "Het was een grote verrassing om de sneep en de serpeling te herontdekken. Zeldzame vissoorten die in dit gebied sinds jaren niet meer aangetroffen werden". Door de aanleg van de vispassage bij Zoelen leveren de investeringen in habitatherstel verderop langs de Beneden-Linge nog meer ecologisch rendement op, zodat meer vissen deze verbinding weten te vinden.

Dankzij de aanleg van een vispassage tussen de Linge en het Amsterdam-Rijnkanaal kunnen vissen weer vrij tussen beide wateren migreren.

Meer informatie

De routekaart wordt toegelicht in een korte documentaire over het concept en hoe dit wordt gebruikt bij de prioritering van vismigratie-maatregelen.

<http://www.youtube.com/watch?v=EDDgBRj2940>

Meer informatie is verder te vinden op de volgende sites

www.rijnwest.nl

http://www.helpdeskwater.nl/publish/pages/32295/roadmap_fish_migration_dutch_delta_english_def.pdf